

UOT 003.08 (479.24)

Nəzrin Atabəyli
AMEA-nın Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu,
magistrant
nezrin.atabeyli@gmail.com

AZƏRBAYCANDA ÖZƏL NƏŞRİYYATLARIN FƏALİYYƏTİ

Açar sözlər: kitab, ədəbiyyat, nəşriyyat, özəl

Ключевые слова: книга, литература, издательство, частное

Key words: book, literature, publishing house, private

Tarixi çox qədimlərə dayanan nəşriyyat işi Azərbaycanda müxtəlif mərhələlərdən keçmişdir. Bir sıra nəşriyyatlar yaranmış, bəzilə bu günə qədər gəlib çıxmış, bəzilərinin isə günümüzdə sadəcə adları hallanır. Azərbaycan tarixində bir çox nəşriyyat fəaliyyət göstərmişdir ki, onların Azərbaycan elminin, mədəniyyətinin inkişafında böyük rolu olmuşdur. Belə nəşriyyatlardan biri kimi 1905-ci ildə görkəmli yazıçı, mütəfəkkir, mütərəqqi maarifpərvər Cəlil Məmmədquluzadə tərəfindən Tiflisdə yaradılmış və Ömər Faiq Nemanzadənin rəhbərlik etdiyi “Qeyrət” mətbəəsini misal göstərmək olar. Azərbaycan ədəbiyyatında və mədəniyyətində müstəsna yerə malik “Molla Nəsrəddin” jurnalı məhz bu nəşriyyatda çap olunmağa başlamışdır (1).

Bu gün Azərbaycanda dövlət və özəl olmaqla onlarla nəşriyyat fəaliyyət göstərir. Müasir dövrdə tarixdə iz qoymuş bir çox yerli nəşriyyatları nümunə göstərmək olar. Onların əsasında yaradılmış özəl nəşriyyatların fəaliyyəti də çox əhəmiyyətlidir.

Qeyd etdiyimiz kimi hazırda ölkəmizdə dövlət nəşriyyatları ilə yanaşı bir sıra formalaşmış özəl nəşriyyatlar da mövcuddur. Bunların bəziləri məhz doxsanıncı illərdə yaranmışdır. Lakin qeyd edək ki, doxsanıncı illərin əvvəllərində yaranan müstəqil nəşriyyatlarda iş imkanları dövlət nəşriyyatları ilə müqayisədə çox aşağı səviyyədə idi və bu tip nəşriyyatlarda ştatdakı işçilərin sayı dövlət nəşriyyatları ilə müqayisə belə edilə bilməzdi. Belə ki, özəl nəşriyyatların əksəriyyətində nəinki ayrı-ayrı redaksiya və şöbələr, bəzilərinə hətta direktor və köməkçisindən başqa əməkdaş belə yox idi (3, 127). Yəni, vəziyyət heç də təsəvvür etdiyimiz kimi və ya indiki kimi deyildi. Burdan belə bir qənaətə gəlmək olur ki, bu gün uğur, ad-san qazanmış hər bir nəşriyyat çətin, keşməkeşli yol qət edib. Bu dövrdə yaranmış nəşriyyatların bəzilərinin yaranma tarixçəsi və fəaliyyətlərilə qiyabi də olsa tanış olmaq yerinə düşərdi.

Ölkənin ilk özəl nəşriyyatlarından biri olan “Çaşıoğlu” fəaliyyətə dərsliklərin nəşri ilə başlamış, sonrakı illərdə işini müxtəlif kitablar hazırlamaqla davam etdirmişdir.

Digər bir özəl nəşriyyat olan “Qismət” nəşriyyat-poliqrafiya və ticarət LTD şirkəti 1995-ci ildən fəaliyyət göstərir. Nəşriyyatın buraxdığı “Qurani-Kərim”, 1700 səhifəlik “İngiliscə-Azərbaycanca lüğət” və digər kitablar poliqrifik icrasına və sanbalına görə diqqəti cəlb edir.

1998-ci ildə yaradılan “Bakı” nəşriyyatı da son illər, xüsusilə dərslik nəşrinə müəyyən uğurlar qazanmışdır.

“Nurlan” nəşriyyat evi, 1992-ci ildə yaradılmışdır. Təsisçisi filologiya elmləri doktoru, professor Nadir Məmmədliyədir. Nəşriyyatın əsas fəaliyyəti kitab, jurnal, ensiklopediya nəşri ilə bağlıdır. Bununla yanaşı elmi, bədii ədəbiyyatların buraxılışı ilə də məşğul olur.

“Adiloğlu” MMC 2000-ci ildən nəşriyyat fəaliyyətinə başlayıb. Müxtəlif növ ədəbiyyatların keyfiyyətli çapı ilə nəzəri cəlb edir.

“Ayna Mətbu Evi” 1998-ci ildə yaradılmışdır. Nəşr etdiyi kitablar arasında uşaq ədəbiyyatı əsas yer tutur.

“Şərq-Qərb” ASC-nin əsas fəaliyyət növü nəşr və çap işləridir. Hal-hazırda “Şərq-Qərb” nəşriyyatının tərkibində aşağıdakı bölmələr fəaliyyət göstərir:

1. Nəşriyyat evi
2. Mətbəə
3. Almaniyada nümayəndəlik

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamının icrası ilə əlaqədar olaraq, “Şərq-Qərb” ASC tərəfindən yüzlərlə kitab nəşrə hazırlanmış, eləcə də “Dünya ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərinin Azərbaycan dilində nəşr edilməsi haqqında” 24 avqust 2007-ci il tarixli digər sərəncamının icrası ilə əlaqədar olaraq, 150 cildlik “Dünya ədəbiyyatı kitabxanası” seriyası nəfis tərtibatla hazırda nəşr edilməkdədir (5).

1993-cü ildə yaradılan “Mütərcim” nəşriyyatı ölkəmizdə yaranan ilk özəl nəşriyyatlardandır. “Mütərcim” əsasən tərcümə ədəbiyyatı, lüğətlər, ali və orta ixtisas məktəbləri üçün dərslik və dərs vəsaitlərinin, monoqrafiyaların nəşri sahəsində ixtisaslaşmışdır. Burada ildə 100-120 adda kitab çap olunur.

“Altun Kitab” nəşrlər evi 2004-cü ildən uşaq və tədris ədəbiyyatı sahəsində fəaliyyət göstərir. Nəşrlər evinin bir sıra kitabları (“Azərbaycan musiqi alətləri”, “Qabusnamə” və s.) yerli və beynəlxalq sərgilərdə xüsusi diplomlara layiq görülmüşdür (2, 275).

Respublikanın böyük və tanınmış nəşriyyatlarından sayılan “Qanun” nəşrlər evi 1992-ci ildə yaradılmışdır. Qeyd edək ki, burada eyni adlı jurnal da çap olunur. İlk illərdə burada əsasən hüquq ədəbiyyatı çap olunurdu, lakin son illərdə bununla yanaşı bədii ədəbiyyatın çapına da geniş yer ayrılmağa başlandı. Hal-hazırda bədii ədəbiyyat nümunələrindən həm yerli yazarların, həm də dünya yazarlarının əsərləri tərcümə olunaraq çap edilir. Nəşriyyat bir sıra məşhur yazıçıların müəlliflik hüquqlarını alaraq onları bir neçə seriyada Azərbaycan dilinə tərcümə edir. “Dünya klassikləri” (Dostoyevski, Somersət Moem, Cek London, Lev Tolstoy, Ernesto Heminqvey, Umberto Eko və b.), “Dünya uşaq ədəbiyyatı” (Qrimm qardaşlarının nağılları, Antuan de-Sent Ekzüperi (“Balaca şahzadə”), Ceyms Roulinq (“Harri Potter” seriyası), “Kəlilə və Dimnə”, Mark Tven (“Şahzadə və dilənçi”, “Tom Soyverin macəraları”) və s.), “Ən yeni ədəbiyyat” (Aqşin Yenisey, Cəlil Cavanşir, Xəlid Kazımlı və b.) “Ən yeni tərcümələr” (Mark Levi, Coco Moyes, Sesiliya Ahern, Den Braun, Xəlid Hüseyni, İsgəndər Pala, Əsli Perkər, Orhan Pamuk, və b. yazıçılar), “Görkəmli insanların həyatı” (bu seriyada Teymurləng, Çingiz Xan, Janna Dark, Napoleon, Çe Gevera, Stalin, Beriya, I Pyotr, Adolf Hitler, Nadir şah kimi tarixdə dərin iz buraxmış şəxsiyyətlər haqqında kitablar) “Detektiv ədəbiyyatı” (bura yerli və dünya detektiv yazarları aiddir. Məsələn, Çingiz Abdullayev, Bəhrəm Çələbi, Elçin Usubov, Aqata Kristi, Yo Nesbø, Corco Faletti və b.) bu seriyalara nümunə ola bilər.

Təbii ki, bunlar respublikada fəaliyyət göstərən nəşriyyatların hamısı deyil. Qeydiyyatdan keçmiş irili-xırdalı onlarla belə müəssisənin adını çəkmək mümkündür. Bu gün adları qeyd olunan bu müəssisələrin əksəriyyəti işlərini günün tələbi səviyyəsində qurmağa, mədəniyyətimizin zənginləşməsinə xidmət edən dəyərli kitablar çap etməyə çalışırlar.

Yeni yaranan belə nəşriyyatlardan biri də “Hədəf” nəşrlər evidir. Yeni yaranmasına baxmayaraq nəşriyyat az müddətdə çox böyük uğurlara imza atmışdır.

Belə ki, 2009-cu ildə təsis edilmiş “Hədəf Nəşrləri” Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti 2010-cu ildə “İlin ən yaxşı nəşriyyatı” (Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu), 2011-ci ildə “İlin ən fəal əməkdaşı” (AR Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi) və həmçinin 2011-ci ildə keçirilən II Bakı Beynəlxalq Kitab Sərgi-Yarmarkasında “Ən fəal iştirakçı” diplomları ilə

təltif edilmişdir. Nəşriyyatın fəaliyyət göstərdiyi müxtəlif illər ərzində 4 nəşri mükafata layiq görülmüşdür.

“Hədəf Nəşrləri” bir çox xeyriyyəçilik tədbirlərində və layihələrdə də iştirak edir. Təhsillə bağlı müxtəlif telelayihələrə sponsorluq edən “Hədəf Nəşrləri” Azərbaycan təhsilinin inkişafında, Azərbaycan gəncinin intellektual səviyyəsinin yüksəlməsində əlindən gələni əsirgəmir. “Hədəf Nəşrləri” 2011-ci ildən “İSQ” təhsil jurnalı ilə oxucuların görüşünə gəlir.

Fəaliyyətə başladığı ilk ildən etibarən nəşriyyat Azərbaycanda orta təhsilə dair əlavə və metodik dərs vəsaitlərinin çap etdirməsini əsas istiqamət olaraq qəbul etmişdir. 2009-cu ildə işıq üzü görən bütün fənlər üzrə əlavə dərs vəsaitləri (nəzəri hissə) və test topluları (praktik hissə) qısa vaxt ərzində kitab bazarında “Hədəf Nəşrləri” kimi yeni qurulmuş bir təşkilata yüksək reyting gətirərək istər təhsil müəssisələri, istərsə də çoxsaylı müəllim-şagird kontingenti arasında müsbət imic formalaşdırmışdır. Təsədüfi deyil ki, adı keçən kitablar Azərbaycanın Bakı şəhəri başda olmaqla bütün ərazilərində təhsil alan kütlənin böyük marağına səbəb oldu. Qeyd edək ki, bu kitablar yüksək təcrübəli müəllim heyəti tərəfindən hazırlanmışdır.

2010-cu ildə “Hədəf Nəşrləri” əvvəlki istiqamətləri daha da genişləndirdi. Həmin il üçün yeni layihələrdən biri siniflər üzrə bütün fənlərdən Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin Qiymətləndirmə vasitələrinə və Kurikulum proqramına uyğun olaraq kitabçaların hazırlanması oldu.

2011-ci ilin ən uğurlu layihələrindən biri bütün fənlər üzrə 11 müxtəlif test topluları bağlamalarının – Dərsi Qiymətləndirmə Testlərinin (DQT) nəşr edilməsi oldu.

Elə həmin il həmçinin məktəbəqədər şagirdlər üçün nəzərdə tutulan yüksək zövqlə tərtib edilmiş metodik vəsaitlərin dərc edilməsi ilə də yadda qaldı. Bu layihəyə 5-6 yaşlı uşaqlar üçün nəzərdə tutulmuş əyani vəsait və digər maraqlı metodik kitablar daxildir.

Qeyd edək ki, “Hədəf Nəşrləri” fəaliyyətə başladığı dövrdən AR Milli ISBN Agentliyində qeydiyyatdan keçmişdir və bütün nəşrləri beynəlxalq kitab koduna malikdir. Bununla yanaşı əlavə və metodik vəsaitlərdən bir çoxu AR Təhsil Nazirliyi tərəfindən qrif almış, tövsiyyə edilmişdir (4).

Yuxarıda qeyd olunanlara əlavə olaraq, nəşriyyatın fəaliyyəti haqqında həmçinin onun direktoru Müşfiq Xanla edilmiş söhbət zamanı bir sıra məlumatlar əldə edildi.

“Hədəf” nəşrlər evi ümumiyyətlə 3 istiqamətdə kitab çap edir. Bunlardan biri və əsası metodik və akademik kitabların çapıdır. Çünki bu tip kitablar tez-tez yenilənməlidir. Hətta bəzi hallarda metodik vəsaitlər bir ildə iki dəfə redaktəyə göndərilir. İkincisi “İnci Uşaq ədəbiyyatı” seriyasıdır; sonuncusu isə özündə 4 seriyaya ayrılan “Xan” bədii ədəbiyyat seriyasıdır. Buraya “Çağdaş ədəbiyyat”, “Milli ədəbiyyat”, “Xatirə ədəbiyyatı”, “Tərcümə ədəbiyyatı” aiddir. Seriyalardan ilk üçü yerli ədəbiyyata aiddir, ümumiyyətlə çap olunan kitablar arasında yerli ədəbiyyat üstünlük təşkil edir.

“Çağdaş ədəbiyyat” silsiləsində günümüzdə yazıb yaradan yazarların kitabları çap olunur. Məsələn, Şəmil Sadiq (“Ədəbiyyatla bütövləşmiş şəxsiyyətlər”, “Arvadsız kişi” və s.), Müşfiq Xan (“Sonuncu hədiyyə”, “02”, “Ünvansız sevgi” və s.), Elçin Əfəndi (“Antiterror”, “Silinməyən izlər”), Cəlil Cavanşir (“P.S. Darıxıram” və s.), Əhməd Qəşəmoğlu (“Sonsuzluğun ahəngi”), Rüşad Əhmədov (“Adım anonim qalsın”), Kənan Hacı (“Uzaqdasan, soyuqdur” və s.), İlqar Fəhmi, Dilqəm (“Muza”) və s.

“Milli ədəbiyyat” seriyasında isə bu müəlliflərin kitabları nəşr edilib: “Mirzə Kazım bəyin seçilmiş əsərləri”, Məmməd Səid Ordubadi (“Qılınc və qələm”), Yusif Vəzir Cəmənzəminli (“İki od arasında”, “Studentlər”, “Qumarbazın arvadı”, “Qızlar bulağı”), İsa Muğanna (“İdeal”, “Cəhənnəm”, “Qəbiristan”, “İlan dərəsi” və s.), Salam Qədirzadə (“Qış gecəsi”, “Kəndimizdə bir gözəl var”), Həsən Seyidbəyli (“Cəbhədən cəbhəyə”), Mirzə

Əbdürrəhim Talibov ("Kitab yüklü eşşək"), Ağababa Rzayev ("Dərbənddən başlanan əzablı yol"), Anar ("Ağ qoç, qara qoç") və başqaları.

"Xatirə ədəbiyyatı" seriyasında nəşr edilən kitablar: Məmməd Səid Ordubadi ("Həyatım və mühitim"), Dilbər Axundzadə ("Müşfiqli günlər"), Altay Məmmədov ("Tanıdığım Əli Kərim"), Mişkinaz Cavid, Turan Cavid ("Cavid haqqında xatirələr"), Cəlil Məmmədquluzadə ("Xatiratım"), Ömər Faiq Nemanzadə ("Xatirələrim"), Fridrix Bodenştedt ("Mirzə Şəfi haqqında xatirələr"), Sona Cabbarlı ("Onu kim unudar"), Banin Ümmülbəni ("Qafqaz günləri") və başqaları.

"Tərcümə ədəbiyyatı" seriyasının nəşrinə isə təxmini olaraq 2012-ci ilin sonları, 2013-cü ilin əvvəllərindən başlanılıb. Tərcümə prosesi çərçivəsində bir sıra dünya yazıçılarının əsərləri ana dilində oxuculara təqdim edilir. Məsələn, dünya şöhrətli yazıçılardan Teodor Drayzer ("Amerika faciəsi"), Fridrix Nitsşe ("Dəccal"), Paula Hokin ("Qatardakı qız"), Reha Çamuroğlu ("Son yeniçəri"), Ziqmund Freyd ("Bir illuziyanın gələcəyi"), Peter Ceyms ("Ölüm qədər sadə"), Ceyms Rolins ("Qiyamət günü açarı", "Dərinlik", "Qum fırtınası"), Svetlana Olekseyvic (2015 ədəbiyyat Nobelçisi), Hüseyn Nihal Atsız ("Bozqurdlar ölür, dirilir"), Şule Yüksel Şenler ("Hüzur küçəsi"), Muhammet Kutlu ("Qırmızı kitab"), Ahmet Ümit ("Sis və gecə"), Əziz Nesin ("Damda dəli var"), Dmitriy Qluxovski ("Metro 2033") və başqalarının əsərləri Azərbaycan dilində oxuculara çatdırılıb. Sadalanan müəlliflərin adından da göründüyü kimi nəşriyyatda oxucuların diqqətini çəkən, konkret bir janra köklənməmiş, müxtəlif janrlara müraciət olunan ədəbiyyat çap olunur. Ümumi baxıqda, nəşriyyatda daha çox psixoloji və dedektiv janrında bir çox kitablar çap edilib və gələcəkdə də edilməyi planlaşdırılır. Bunlara nümunə olaraq, əcnəbi yazarlardan Artur Konan Doylu göstərə bilərik. Gələcəkdə isə Edqar Allan Ponun da kitablarının tərcüməsi nəzərdə tutulur.

"Hədəf" Türkiyə Cümhuriyyəti yazarları ilə də əməkdaşlıq edir. Tanınmış türk yazarlarının ən çox müraciət olunan kitabları ilə yanaşı, onların araşdırma kitablarını da tərcüməsini həyata keçirir. Bu işdə isə "Hədəf" TEDA (Türk mədəniyyət, sənət və ədəbiyyat əsərlərinin türkçədən başqa dillərdə yayımlanmasına dəstək layihəsi) ilə əməkdaşlığa başlayıb. Bu kitablar geniş publika üçün nəzərdə tutulmasa da, onların da öz həvəskarları vardır və onların tərcüməsinə də artıq başlanılıb.

Nəşriyyatda tərcümə işində bir sıra çətinliklər mövcuddur. Direktor Müşfiq Xanın sözlərinə görə, bizim dilə əsərlərin tərcüməsi və çapı daha baha başa gəlir və bu sözsüz ki, kitabın satış tempinə də təsir göstərir. Azərbaycan dilində olan kitablarda isə kitabın tərcüməsi və s. kimi mərhələlər olmadığına görə bu problemlər burada özünü göstərmir.

Oxucular hedefnesrleri.az saytına daxil olaraq ən son nəşr olunan kitablar haqqında məlumat əldə edə bilərlər.

"Hədəf"-in bir sıra maraqlı layihələri də var. Bu layihələrdən biri də Azərbaycanın ən böyük kitab dükanlarından hesab olunan "Kitabevim.az"dır. Bu mağaza "Hədəf Nəşrləri"-nin əsas topdan və pərakəndə satış mərkəzidir. Lakin dükən nəşriyyatın satış mərkəzi hesab olunsa da, Azərbaycanda fəaliyyət göstərən əksər nəşriyyatların "Kitabevim.az"-da stendləri var. Məsələn, "Qanun", "Parlaq imzalar", "Qədim qala", "Əli və Nino", "Şərq-Qərb", "Qələm", "Altın kitab" və başqa nəşrlər də çap etdikləri yeni kitabların satışını burada həyata keçirirlər. Eləcə də xaricdən, xüsusən də Türkiyə və Rusiyadan gətirilmiş bir çox kitablar burada sərgilənir və münasib qiymətlərə satışı təşkil olunur. Mərkəz geniş sahəyə malikdir, içində balaca kafe də (bookcafe) fəaliyyət göstərir, bu da oraya kitab almaq üçün gələn oxucuların təkrar ziyarətinə və rahat istirahətinə imkan yaradır. Bundan əlavə kitab təqdimatı üçün "imza və təqdimat" guşəsi var, burada müxtəlif nəşrlərin təqdimatı keçirilir. Bu təqdimatlara Türkiyədən də yazıçılar dəvət olunub, onların da burada imza günləri keçirilib ki, bu da oxucuların böyük marağına səbəb olur, buna görə də, gələcəkdə də belə tədbirlərin daha çox sayda təşkili düşünülür. Burada "imza və

təqdimat” guşəsindən başqa, “qoy, götür” guşəsi də var. Beləki, buraya kimsə kitab qoyub, ordakı hər-hansı başqa kitabı oxumaq üçün götürə bilər. Bunlarla yanaşı bukinist şöbəsində “Şərq masası” adlanan maraqlı dizayna malik digər bir guşə də var.

“Kitabevim.az” dükəninin Gəncədə də digər bir filialı fəaliyyət göstərir, bununla yanaşı, Sumqayıtda da filialın açılacağı nəzərdə tutulub. Təbii ki, ümumiyyətlə belə kitab dükənlərinin sayının həm Bakıda, həm də başqa-başqa bölgələrimizdə sayının artması, daha çox oxucu kütləsinin cəlb olunmasına xidmət göstərən əsas faktorlardandır (4).

Sonda onu qeyd etmək yerinə düşər ki, bu cür fəaliyyət göstərən bütün nəşriyyatların ildən-ilə inkişaf edib, dünya səviyyəsinə çıxmasına ümid edirik. Bu işdə qeyd olunan nəşriyyatlar bir-birilə ilə sağlam bazar rəqabəti apararaq, müştərəkləyihələr təşkil edib, bir-birilərinin çatışmazlığını tamamlayaraq oxuculara mükəmməl nəticələr təqdim edəcəklər. Digər sahələr kimi nəşriyyat sahəsində də uğur əldə etməyin əsas açarı yüksək peşəkarlıq, işgüzarlıq, müasir dövrlə ayaqlaşmaq bacarığıdır.

Ədəbiyyat:

1. Həbibbəyli İ. Cəlil Məmmədquluzadə və ədəbi mühit. - Bakı, 2010.
2. Abdullayev A., İslam Sadiq. Azərbaycanın nəşriyyat tarixi. - Bakı: Gənclik, 2015. – 424 s.
3. Axundov B. Mahmudov M. Nəşriyyat işinin əsasları. - Bakı: Aspo- liqraf, 2006. – 224s.
4. www.hedefnesrleri.az
5. www.eastwest.az
6. www.qanun.az/en
7. www.altunkitab.az

Атабейли Назрин

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЧАСТНЫХ ИЗДАТЕЛЬСТВ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Резюме

Данная статья посвящена частным издательствам, существующим в Азербайджане. Основой данного исследования является практика различных частных издательств.

Atabayli Nazrin

ACTIVITIES OF PRIVATE PUBLICATIONS IN AZERBAIJAN

Summary

This article is dedicated to private publishing houses existed in Azerbaijan. The basis of this research is experience of the different private publishing houses.